

12. Shchepka O.A. Functional-semantic field of comparability. Extended abstract of candidate's thesis. Simferopol [in Ukrainian].

The paper examines the comparative constructions that function in the «Philosophical Mysteries» of Metropolitan Ilarion. The structure, semantics and stylistic role in the text are outlined. It was found that the use of comparative constructions is a means of expressing the author's modality, which helps to reproduce the emotional state, deepen thought, give expressiveness to the text. The recorded comparative constructions testify to the richness of the writer's language and the skillful use of linguistic means in the artistic reflection of the spiritual world.

«Philosophical Mysteries» consists of the philosophical trilogy «The Sea of Life», the mysteries of «Cain and Abel», «Enough innocent blood! Kholmshchyna», «Native language», «Ruin and Resurrection». In the afterword, the author called himself a religious poet, and his poems – religious poetry. In these mysteries we record a large number of comparisons and comparative constructions (over three hundred units). Such a significant number of comparative constructions emphasizes the text, promotes imagery, and deepens the reader into the spiritual world. The stylistic role of comparisons is to highlight a feature of an object or phenomenon, which stands out very clearly in the object with which a particular phenomenon is compared. With the help of comparisons, the author conveyed the national atmosphere, artistic and symbolic worldview. The writer chose the usual images for Ukrainian culture (sun, stars, nature, spring, flowers, poplars, etc.) as objects of comparison. The writer embodies nature, its comparison is due to the poetic thinking of the people and the peculiarities of his worldview.

Key words: comparison, comparative construction, stylistic figure, idiosyncrasy.

Отримано: 21.10.2020 р.

УДК 811.161.2:821.161.2-6Огієнко]:305

DOI: 10.32626/2309-7086.2020-17-2.118-125

Зореслава Шевчук

ORCID 0000-0002-9309-5517

кандидат філологічних наук

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

МОВНЕ КОНСТРУЮВАННЯ ЕПІСТОЛЯРІЮ ІВАНА ОГІЄНКА: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ

Стаття присвячена аналізу мовних засобів вираження комунікативних ситуацій шляхом листування між Іваном Огієнком та представниками чоловічої/жіночої статей. Зокрема, увагу акцентовано на різнорівневих маркерах комунікативної поведінки, що формують стереотипні сприймання про гендерні ролі у процесі мовленнєвої комунікації.

Ключові слова: епістолярій, оцінна лексика, комунікативна поведінка, гендерна характеристика, етикетна формула, демінутив, імператив, іронія.

Зацікавлення дослідників епістолярною спадщиною тих діячів, які посіли чільне місце в суспільно-політичному, науковому, культурному житті українського народу, значною мірою зростає завдяки ґрунтовному портретуванню відомих постатей в історії України. Адже листування – це унікальна джерельна цінність, яка вражає широтою охоплених проблем, глибиною психологічного аналізу дійсності, професійних уподобань, представленням оточення авто-

ра. «Епістолярна спадщина Івана Огієнка – величезний малодосліджений масив, кожна складова якого відбиває глибинну суть цієї особистості, високий рівень її духовності», – наголошує В.П. Ляхощкий [4, с.8].

За словами сучасників, Іван Огієнко – людина енциклопедичних знань, праці й обов'язку. Відомий учений, педагог, мовознавець, видавець, перекладач, історик, державний, громадський і культурний діяч, його праці однаковою мірою увічнені успіхом у всіх сферах освіти й науки.

Основні віхи та напрями діяльності й життєтворчості Івана Огієнка детально проаналізовані в працях Б. Андрусичина, С. Болтівця, Л. Бондарчук, А. Бурячка, І. Гирича, О. Завальнюка, В. Качкана, А. Колодного, В. Майбороди, А. Марушкевич, В. Мацька, Т. Міненка, О. Мороз, Ю. Мулика-Луцка, О. Нестеренка, Ф. Онофрійчука, О. Опанасюка, О. Опанасюк, Н. Павловської, Ф. Погребенника, Є. Сохацької, Д. Степовика, М. Тимошика, З. Тіменика, І. Тюрменко, Л. Филипович, С. Ярмуся та ін. Значну увагу звернено й на епістолярну спадщину митрополита Іларіона (В. Брехуненко, В. Ляхощкий, І. Преловська, О. Калита та ін.), у якій «...якнайповніше відбито широкий спектр індивідуальних, притаманних тільки цій особистості, рис, характер людини, спосіб життя, мислення, оцінка ним окремих суспільних явищ» [4, с.4].

У сучасних мовознавчих студіях представлено низку праць, присвячених з'ясуванню мовних особливостей напрацювань Івана Огієнка, проте з огляду на значний за обсягом масив епістолярію науковця, його цінність у розрізі лінгвостилістичних, фразеологічних, граматичних і комунікативних аспектів дослідження, ґрунтовний аналіз опублікованих листів митрополита Іларіона потребує детального опрацювання.

Метою статті є аналіз мовних засобів, які вербалізують мовну поведінку Івана Огієнка під час листування з чоловіками/жінками.

Слушно зауважує А. Загнітко, що особливо актуальним є студювання практик епістолярного дискурсу, якому властива максимальна насиченість індивідуально виявленими смислами, замкнутістю на певного адресата. Зовсім незрозумитими залишаються питання самоідентифікації мовної особистості в епістолярному дискурсі і простеження видозмін індивідуальності мовної особистості залежно від адресата, соціальних умов, життєвого досвіду [2, с.59].

Важливу роль у процесі мовної комунікації відіграють гендерні особливості, які найчастіше є провідним критерієм комунікативної поведінки й зумовлюють стереотипні сприймання про комунікативні ролі чоловіка й жінки у процесі мовленнєвої комунікації.

В аналізованому корпусі епістолярію Івана Огієнка (1907-1968 рр.) представлені листи до рідних і близьких, земляків, педагогів, товаришів по навчанню, колеґ, соратників, друзів, з-поміж яких незначну кількість становлять жінки (С. Русова, О. Кульницька, Н. Ковалівська-Королева, С. Стецишина, Н. Полонська-Василенко).

Шляхом аналізу мовленнєвої поведінки Івана Огієнка у спілкуванні з представниками різних статей (чоловічої та жіночої) ми звернули увагу на певні гендерні характеристики, зокрема: емоційне забарвлення мовлення, різноплановість уживаних синтактичних конструкцій, стилістичну диференціацію мовних засобів, комунікативну привітність, вплив екстралінгвальних чинників тощо.

Невід'ємним атрибутом епістолярного спілкування є вживання оцінної лексики. За спостереженнями І. Жеребкіної [1], лексичний фонд чоловіків складають переважно неологізми і терміни, натомість жіноча мова більш емоційна й емпатична, тобто чутлива по відношенню до партнера. У спілкуванні з чоловіками митрополит уживає достатню кількість лексем із нейтральним значенням, зокре-

ма вербативів для вираження інформування про щось (*інформувати, повідомляти*), спілкування з адресатом (*розмовляти, трактувати*), наприклад: «Взагалі, було б дуже бажаним, коли б Ви увійшли в постійний зв'язок з Міністерством Ісповідань і **інформували** його про церковні справи» (№62 О. Лотоцькому) [8, с.49], «Щодо третього питання, то це питання довіроче, і сердечно Вас прошу так його й **трактувати**» (№574 Архiepіскопу Михайлу (Хорошому) [8, с.317].

Виникнення певних почуттів (суму і радості, печалі і втіхи, смутку й урочистості, гордості та гніву тощо) дає змогу виокремити позитивно та негативно-коновані слововживання. Зокрема, у спілкуванні із жінками Іван Огієнко використовує лексеми із загальнооцінним позитивним значенням на підтвердження успішної співпраці: «Листа Вашого з 14.VI я отримав; дуже **втілюю** Ви мене цим листом своїм» (№146 Н. Ковалівській Королеві) [8, с.93], «Вашого **милого листа** оце одержав, і спішу відписати Вам» (№684 Н. Полонській-Василенко) [8, с.376], «В цій справі мені випало досить праці, але й **результати добрі**: зібрав я на діток більше 1.000.000 м[арок] п[ольських] і прийшов їм з реальною допомогою» (№146 Н. Ковалівській Королеві) [8, с.93], «Житєписи вийшли **дуже гарними**» (№352 Н. Ковалівській Королеві) [8, с.191], «Учора одержав Вашу **цінну двотомову працю**: «Заселення Південної України», і цим листом складаю Вам свою сердечну подяку» (№656 Н. Полонській-Василенко) [8, с.362].

Негативною семантикою забарвлені прикметники, які виступають атрибутивними поширювачами іменників *лист, умови, обставини, питання* «**Сумного листа** Вашого (але Ви його не підписали) до всіма додатками (включаючи газетної вирізки) я отримав» (№352 Н. Ковалівській Королеві) [8, с.191], «**Високодостоїна пані, я такої думки, що мої умови праці значно гірші** від Ваших. Але я вже остаточно вирішив, що тих умов, яких я колись заживав, я вже більше не маємо» (№352 Н. Ковалівській Королеві) [8, с.191].

У листі до Н. Полонської-Василенко Іван Огієнко вдається до самохарактеристики, що репрезентує віковий параметр (прикметник *старий*): Самохарактеристика— «А головне — що не забуваєте і про мене, **старого!**» (№656 Н. Полонській-Василенко) [8, с.362]. Спілкуючись із чоловіками, митрополит апелює до своїх внутрішніх переживань, акцентує увагу переважно на негативних емоціях і станах: «Двічі писав Вам, та певне не по тій як слід адресі. «Ключ Розуменія» 23 давно одержав і був **дуже занедавлений**» (№9 І. Свенціцькому) [8, с.17], «З **сумом** повинен заявити, що до такого кроку примусила мене нетактовна і образлива поведінка деяких членів Ради Братства, які постійно своїм некоректним вмішуванням руйнують працю Міністерства Ісповідань» (№190 До учасників загальних зборів Українського православного Кирило-Мефодіївського братства) [8, с.115]. «**Втомився я надзвичайно, і ніяк не можу «прийти до себе**». Видно, **змучення** було понад мої сили» (№576 Архiepіскопу Михайлу (Хорошому) [8, с.318].

Своєрідність епістолярної спадщини Івана Огієнка відображена в глибокому патріотизмі, у невичерпності й широті почувань і любові до рідної мови, її історії та становлення. Значну увагу в листах приділено вживанню української мови в богословській сфері: «І Вам щире спасибі, що прагнете прислужатися бідному й мало освіченому рідному народові нашому. Нарід наш національно ще мало розвинений, мовою рідною своєю гордує, а тому я поставив собі за мету понести нашу мову українську до церкви, і коли мовою українською заговорить сам Бог Великий, тоді годі вже буде їти проти мови нашої» (№295 Н. Ковалівській-Ковалевій) [8, с.164], «В недавньому часі я приступаю до написання статті на тему: «Українська мова, як мова богослужбовою». Головну увагу свою в цій статті я маю звернути на докази, що вживання

рідної живої мови в Церкві єсть річ звичайна і Богу вгодна» (№179 Єпископу Йосипу Боцяну) [8, с.109]. Удаючись до вживання антиномій, митрополит розкриває сутність історичної концепції мови для українців і росія: «З того часу ця тема не перестає бути живою, першорядною, і притому росіянами – чи білими чи червоними – **неприємливою**, бо в них вона міцно пов'язана з імперіалістичною політикою» (№726 Н. Полонській-Василенко) [8, с.397].

Використання етикетних формул – обов'язкова ознака епістолярного стилю. Звертання є чи не найпоширенішими етикетними формулами в листах Івана Огієнка. Звертаючись до чоловіків та жінок, митрополит однаково послуговується кличним відмінком та вживає велику літеру, підкреслюючи вияв поваги до адресата (отче Анастасіє! Пане Міністре! Пане После! Пане Генерале! Пане Отамане! Пані Професоре! Отче Протоієреє! тощо): «Ласкаво прошу Вас, **пане Отамане**, дати змогу надрукувати цю молитву хоч 3.000 примірників, на що буде потрібна сума [польських] [марок]» (№163 С. Петлюрі) [8, с.101-102]; «Високодостойна **Пані Професоре!** Учора одержав Вашу цінну двотомову працю: «Заселення Південної України», і цим листом складаю Вам свою сердечну подяку» (№656 Н. Полонській-Василенко) [8, с.362]. Такі номінації доповнюють етикетні прикметники (які вживає адресант залежно від статусу особи) – високоповажний/високоповажна, високодостоїнний/високодостоїнна, дорогий/дорога, найсвятіший: «Ласкаво прошу Вас, **Високоповажний Пане Прем'єре**, поставити на порядок денний Ради Народних Міністрів мій доклад: «Штундизм на Україні»; «Молитва за отчизну»» (№161 В. Прокоповичу) [8, с.101]; «**Високодостоїнний Пане Майоре!** У мене є давній екслібрис, але я зовсім не пригадую собі, хто мені його зробив, – було це це, здається, в Празі» (№665 М. Битинському) [8, с.367].

Важливим параметром опису мовної особистості є майстерне володіння словом. У листах до жінок Іван Огієнко позиціонує себе як умилний літературознавець, редактор, стиліст, характеризуючи напрацювання своїх колежанок, подруг. Висловлюючи позитивну оцінку, науковець ураховує всі мовні огріхи, дає влучні поради щодо грамотного слововживання: «Мова у Вас бездоганна, виклад легкий, селянинові книжечка буде цілком зрозумілою. Шкода тільки, що Ви закоротко розказали про муки Варвари, – місця про муки, нужди і т[ому] п[одібне] варто оповідати докладніше, бо це дуже до впадоби нашому селянинові. «Вживайте частіше слова Україна, український, в тих місцях, де їх можна вставити. В кожній книжечці треба проводити нашу українську ідею хоч якимось реченням, хоч якимсь трислів'ям, порівнянням і т[о] му] п[одібне]. Дозвольте, пані ласкава, зробити поправки стилістичні та редакторські, їх буде не багато»» (№319 Н. Ковалівській Королеві) [8, с.177]. «Оце коротенька відповідь про нашу кулінарну термінологію. **Ви добре робите, коли поруч із поширеною назвою подаєте в дужках і назву рідку**» (№611 С. Стечишиній) [8, с.339].

Аналіз досліджуваного текстового масиву свідчить про частотне використання Огієнком деминутивів, пов'язаних з параметричним уявленням (про кількісні відношення, тобто подана вказівка на розмір): «Словничок хоч **маленький**, проте досить повненький і буде корисною книжкою нашому емігрантові» (№319 Н. Ковалівській Королеві) [8, с.177]; «Шукав у Вас хоч **маленького** розділу: «Походження географічних назв нових осель»» (№656 Н. Полонській-Василенко) [8, с.362]; «Чи не взялися б Ви, крім нот, скласти також **коротенького** підручника по церковному співу?»» (№58 М. Тележинському) [8, с.46]; «Перебуваючи в гірких обставинах на вигнанні, я незмірено радий, що вдається й тут, часто в нелюдських умовах особистого життя, творити діло, яке стане хоч **маленькою** цеглинкою в величній монументі української культури» (№86 В. Біднову) [8, с.60].

У листуванні з жінками та чоловіками Іван Огієнко подекуди вживає фразеологізми для увиразнення своєї розповіді: «Ті ж Ваші праці про життя св. Маковейв, св[ятих] Катерини та Варвари будуть як раз **на часі**» (№295 Н. Ковалівської Королевії) [8, с.164]; «І що я могу писати Вам, коли ця **справа зайшла в безвихідний кут?**» (№716 Н. Полонській-Василенко) [8, с.393]; «Не хай **не дивляться на нас злим оком**» (№472 Л. Білецькому) [8, с.255]; «З державним майном, що залишилось в Кам'янці, вже покінчено: **до ниточки все вивезено, вивезено на мільярди карбованцев**» (№30 А. Левицькому) [8, с.29].

Іван Огієнко працював не лише над удосконаленням мовного словника, а й апелював до виняткової працелюбності як однієї з найістотніших екзистенційних рис. Своє життяве бачення розуміти якісну відмінність між працею фізичною та інтелектуальною, творчою і нетворчою, такою, що закріпає і такою, що розкріпає людський дух, професор відтворює через уживання описових синтаксичних конструкцій, уособлень, метафоричних номінацій, епітетів тощо: «**Виросте «дерево струнке та високе**», – і вже **недовгий той час, коли воно радісно всміхатиметься до веселого сонця. Але ж виросте дерево це тільки на ґрунті, який ми самі опрацюємо який ми густо полємо своїми слізьми, потом та кров'єю... І чим більше праці своєї докладемо ми, тим скоріш побачимо це дерево**» (№681 Н. Полонській-Василенко), [8, с.375], «**Те, що ми знову сумно святкуємо ці Свята Великі за межами Рідного Краю, нехай це надасть нам ще більшої сили в роботі нашій, нехай це надасть нам ще й більшої любови до Рідної Землі нашої, до нашої милої, далекої, кровію облітої України...Настане час, – і він вже недалеко, коли ми вернімося всі до наших домів, до наших родин, до перерваної мирної праці нашої, туди, – на тихі води, на ясні зорі, у край веселий, у мир хрещений...**» (№288 Козацькому братству Святої Покрови) [8, с.288].

Засобом аргументативного впливу на адресата в листах Івана Огієнка є риторичні питання, окличні речення, які додають надмірної експресивності, слугують механізмом прагматичного впливу на модель світу жінки та чоловіка: «**Б'є мене те, що я добре бачу, як зростає наша Церква через оці мої Візитації... Як же я може відмовитися від них?**» (№684 Н. Полонській-Василенко) [8, с.376]; «**Що буде далі в 5 томі? Де статі?**» (№6 М. Грушевському) [8, с.16]; «**Оце і все...І що ж воно буде?**» (№14 М. Грушевському) [8, с.19]; «**Сердечно дякую за листа, а головно – за щирість та сердечність його!**» (№684 Н. Полонській-Василенко) [8, с.376].

Застосування екстралінгвістичного підходу до аналізу мовних засобів, які функціонують в епістолярному мовленні, передбачає врахування суспільних, соціокультурних, духовних гендерних зв'язків між учасниками комунікації і дає можливість переосмислити мовний знак як засіб самовираження індивідуума – носія національних і загальнолюдських цінностей. В аналізованих текстах натрапляємо на вживання трьох крапок – позамовного елемента тексту, що вказує на вияв роздумування, незавершеності думки. Такі вкраплення здебільшого притаманні мові листів, адресованих жінкам: «**А історія самої Вашої праці – неймовірно тяжка... А скільки тепер таких історій!... Справді, «Habeant sua fata libelli!»*. Є і в мене таке, та ще й багато... Згинула велика моя праця про Іоанікія Гаятовського... Теж дисертація...**» (№656 Н. Полонській-Василенко) [8, с.363].

Практично в кожному листі і до чоловіків, і до жінок Іван Огієнко вживає настановні, повчальні речення. Здебільшого імперативи супроводжують етикетні формули прохання (з проханням, *будьте ласкаві, прошу* та ін.): «**За всього цього *звертаюся* до Вас, Високоповажна/ий/ пані Добродійко / Юр[ію] Ол[ександровичу]/, з *щирим проханням* **намалювати** такий Образ і прислати його Міністерству Ісповідань для ухвали» (№59 О. Кульчинській,**

Ю. Магалецькому) [8, с.46]; «**Дуже прошу прислати мені копію Образа, щоби по ньому спеціальна комісія могла ухвалити його для вжитку серед православного люду України**» (№71 О. Кульчинській) [8, с.53]; «**В першу чергу прошу дістати всі молитовники, яких тільки видань можна здобути, по одному примірнику, Євангеліє в перекладі Куліша і Пулюя, 10 примірників, Біблію і Псалтир по 2 примірники**» (№75 А. Калишу) [8, с.55].

У листуванні із жінками Іван Огієнко намагається бути достатньо переконливим. Упевненості у своїх твердженнях додають уточнення, повтори на межі речень: «У своєму цінному листі Ви заторкнули важливе питання нашої кулінарної* термінології, яка в нас дуже мало усталена. Мало були ми самостійними, а тому й кулінарна* термінологія вироблялася в нас не все на рідному ґрунті, але **приймала назви їх, особливо нових, від своїх володарів, або сильніших сусідів**» (№611 С. Стечишиній) [8, с.339]; «**Це нормальне явище в житті народів, і його ми бачимо по всіх країнах світу. Це саме явище взагалі звичайне в усіх ділянках людського життя**» (№611 С. Стечишиній) [8, с.339]; «А через місяць вийде мій Словник Шевченкової мови583, – третя праця **на 80-ліття! На 80-ліття** я дав своєму народові те, що можу, – свою Жертву Вечірнюю...» (№667 Н. Полонській-Василенко) [8, с.368]; «**І творю, і творю. Але в нашій Церкві є й руйнівчі сили, які її валять... Валять і несвідомо, і свідомо...**» (№716 Н. Полонській-Василенко) [8, с.393]. Не менш переконливими є листи Огієнка, зокрема, до священнослужителів. Повтори іменниковий номінацій вербалізують інтенсифікацію цілого висловлювання: «Дозвольте ще раз подякувати Вас за те прихильне відношення, яке Ви виявили до наших українських потреб взагалі, і до наших емігрантських **потреб** зокрема. А **потреб** цих у нас дуже і дуже багато» (№111 Єпископу Крем'янецькому Діонісію (Валединському)*) [8, с.75].

З-поміж ситуативних лексико-стилістичних засобів Огієнко обирає іронію, що виступає відображенням специфічної форми критичного освоєння дійсності. Такий прийом слугує своєрідним методом «загравання» із жінками: «**Випадає мені за крашанку дати Вам писанку, – написати й про себе**» (№684 Н. Полонській-Василенко) [8, с.376].

Експлікація емоцій та глибше розкриття внутрішнього стану Івана Огієнка до зображуваних подій простежуємо через уживання вставлених конструкцій: «**І дуже було б добре, коли б Ви змогли пересилити себе (хоч як це трудно!) і таки зайнятися біжучою працею, щоб сум покрився теплими спогадами...**» (№667 Н. Полонській-Василенко) [8, с.368].

Досліджуючи гендерну диференціацію, констатуємо, що біологічні відмінності між чоловіком і жінкою наділені соціологічним значенням, що відображено в ситуативній мовленнєвій поведінці комунікантів. За допомогою мовних засобів (зокрема, лексичних) Іван Огієнко витворює «схему» спілкування з чоловіком/жінкою, урахуовуючи всі комунікативні особливості (використання емоційно-оцінної лексики, етикетних формул), поодинокі стилістичні засоби (залежно від комунікативної ситуації), прості синтаксичні конструкції (з перфоративами, імперативами).

Список використаних джерел і літератури:

1. Гендерные исследования: сб. научн. тр. / гл. ред. И. Жеребкина. Москва: Человек & карьера, 2000. № 5. 388 с.
2. Загітко А. Мовна особистість в епістолярному дискурсі: типологія лінгвоіндивідуальності і лінгвоіндивідуалізацій. Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах: зб. наук. праць. 2016. № 33. С. 58-72.

3. Калита О.М. Формули мовного етикету в епістолярії Івана Огієнка. *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта*: науковий збірник. Серія філологічна. / [редкол.: Л. Марчук (голов. ред.), О. Рарицький (відп. ред.) та ін.]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2017. Вип. 14. С. 99-105.
4. Ляхощкий В.П. Оборонець духовності нації. Пам'ятки. Епістолярна спадщина Івана Огієнка (Митрополита Іларіона) (1907-1968) / редкол. В.П. Ляхощкий та ін. Київ: Державний комітет архівів України, 2001. С. 3-9.
5. Марчук Л.М. Епістолярний стиль як чинник формування мовної особистості. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*: Філологічні науки / відп. ред. Л.М. Марчук. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2013. Вип. 34. С. 183-188.
6. Невська Ю.В. Епістолярний дискурс як віддзеркалення мовної особистості. *Science and Education a New Dimension. Philology*. Budapest, 2017. Vol. (39). Is. 143. P. 45-49.
7. Недзельський К. Праця в системі життєвих сенсів Івана Огієнка. *Українське релігієзнавство*. 2002. № 21. С. 80-87.
8. Пам'ятки. Епістолярна спадщина Івана Огієнка (Митрополита Іларіона) (1907-1968) / ред. кол. В.П. Ляхощкий та ін. Київ: Державний комітет архівів України, 2001. 478 с.

References:

1. Hendermyie yssledovaniia: sb. nauchn. tr. / hl. red. Y. Zherebkyna. Moskva: Chelovek & kariera, 2000. № 5. 388 s.
2. Zahnitko A. Movna osobystist v epistoliamomu dyskursi: typolohiia linhvoindividuatsii i linhvoindividualizatsii. *Humanitarna osvita u tekhnichnykh vyshchykh navchalnykh zakladakh*: zb. nauk. prats. 2016. № 33. S. 58-72.
3. Kalyta O.M. Formuly movnoho etyketu v epistolii Iвана Ohiiienka. *Ivan Ohiiienko i suchasna nauka ta osvita: naukovyi zbirnyk. Serii filolohichna* / [redkol.: L. Marchuk (holov. red.), O. Rarytskyi (vidp. red.) ta in.]. Kamianets-Podilskyi: Kamianets-Podilskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Ohiiienka, 2017. Vyp. 14. S. 99-105.
4. Liakhotskyi V.P. Oboronets dukhovnosti natsii. Pamiatky. Epistoliamna spadshchyna Ivana Ohiiienka (Mytropolita Ilariona) (1907-1968) / redkol. V.P. Liakhotskyi ta in. Kyiv: Derzhavnyi komitet arkhiviv Ukrainy, 2001. S. 3-9.
5. Marchuk L.M. Epistoliamnyi styl yak chynnyk formuvannia movnoi osobystosti. *Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiiienka: Filolohichni nauky* / vidp. red. L.M. Marchuk. Kamianets-Podilskyi: Akxioma, 2013. Vyp. 34. S. 183-188.
6. Nevskа Yu.V. Epistoliamnyi dyskurs yak viddzerkalennia movnoi osobystosti. *Science and Education a New Dimension. Philology*. Budapest, 2017. Vol. (39). Is. 143. P. 45-49.
7. Nedzelskyi K. Pratsia v systemi zhyttyevykh sensiv Ivana Ohiiienka. *Ukrainske relihiieznavstvo*. 2002. № 21. S. 80-87.
8. Pamiatky. Epistoliamna spadshchyna Ivana Ohiiienka (Mytropolita Ilariona) (1907-1968) / red. kol. V.P. Liakhotskyi ta in. Kyiv: Derzhavnyi komitet arkhiviv Ukrainy, 2001. 478 s.

This article is devoted to analysing the means of communication through correspondence between Ivan Ohiiienko and male/female representatives. In particular, attention is being given to the various levels of communication behavior, which reflect a stereotypical view of gender roles in the course of speech communication. This article stipulates that the emotional and evaluative language is predominance in communication with women. The article explores that Ivan Ohiiienko employs essentially lexemes, which have neutral and estimated meanings during correspondence with men. The article determines the major word usage of etiquette formulas of the accosts, which express special respect and gratitude to the addressee. Analysis of the text array showed that Ivan Ohiiienko commonly used the diminutive forms, which are related to parametric representations (about the pro-

portions, that is. an indication of the size is given), phraseological constructions, which emphasize metropolitan's language. The article determines, that rhetorical questions, exclamation sentences, which added excessive expressiveness are an important means of argument impact on men or women in the letters of Ivan Ohienko and provide a mechanism for pragmatic impact on gender model of the world. Ivan Ohienko used attitudinal, instructive sentences in almost every letter to men or women. Mostly etiquette formulas of the requests are accompanied by imperatives (with request, will you please, you are welcome). The article acknowledges that emotional explanations and deeper exposure of internal emotions of Ivan Ohienko to the depicted events are displayed through the usage of situational lexical and stylistic tools (specifically irony, which provides displaying of the specific form of critical reality perception), insert constructions, repetitions, etc. Ivan Ohienko is characterized as a skilled literary critic, editor, stylist, describing the accomplishments of his female colleagues, friends, in the letters to women.

Key words: epistolary, evaluative vocabulary, communicative behavior, gender characteristics, etiquette formula, diminutive, imperative, irony.

Отримано: 30.10.2020 р.

УДК 811.161.2-26:001(477)Огієнко
DOI: 10.32626/2309-7086.2020-17-2.125-130

Інна Яремчук

ORCID 0000-0002-3024-5143

кандидат філологічних наук

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ОСОБЛИВОСТІ МОВНОГО СТИЛЮ ІВАНА ОГІЄНКА

У статті проаналізовано особливості мовного стилю видатного українського вченого, професора Івана Огієнка. Наведено та проаналізовано стилістичні засоби виразності мови видатного мовознавця. Встановлено, що Іван Огієнко зробив великий внесок у розвиток стилістики української мови.

Ключові слова: автологія, виразність, експресивність, мова, прагматичність, стиль.

Іван Огієнко – видатний громадський і державний діяч, український мовознавець, філософ, історик, педагог, письменник, літературознавець, перекладач, книгознавець, редактор, богослов, теоретик канонічного права, есеїст... Спадщина ученого – визначальне, неперевершене, глобальне явище в історії вітчизняної культури та світової гуманітарної думки. Важко визначити, у якій іпостасі Іван Огієнко залишив найвагоміший слід. Цінними є не лише роздуми, міркування вченого, а й особливості стилю їх викладу.

Науковий доробок Івана Огієнка привертає увагу багатьох дослідників. Чимало мовознавців, літературознавців, філософів, публіцистів, психологів, педагогів, краєзнавців, бібліографів вивчали діяльність Івана Огієнка: А. Алексюк, О. Біла, С. Білокін, А. Богуш, С. Болтівець, А. Бурячок, С. Вардеванян, С. Гальченко, Я. Ганіткевич, С. Генік, В. Головченко, О. Гривнак, Т. Гришенкова, Н. Дічек, Н. Жук, М. Жулинський, О. Завальнюк, В. Задорожний, Т. Ківшар, Л. Клименко, Ю. Ковалів, О. Ковтун, А. Колодний, Б. Кобзар, І. Кубинська, Л. Кудрик, І. Кучинська, М. Левківський, Л. Ляхоцька, В. Ляхоцький, В. Майборода, Г. Макренко, С. Мартиненко, А. Марушкевич, В. Мацько, О. Мишанич, О. Музичук, Н. Ничкало, О. Новак, М. Онуфрійчук,